

MÜSKİRAT NİZAMNAMESLERİ'NE GÖRE MEYHANELERİN KAPATILMASI VE II. MEŞRUTİYET DÖNEMİNDE EDİRNE UYGULAMALARI

Tarık SARIOĞLU*

Öz: İslamiyet öncesi Türk kültüründe içkinin önemli bir yer tuttuğu bilinmektedir. İslamiyet'in kabulünden sonra Türkler arasında içki yasaklanmış olsa da bu kültürün devam ettiği görölmektedir. Osmanlı Devleti kurulduktan sonra da Müslümanlar arasında içkinin yasaklandığına dair kayıtlar göze çarpmaktadır. Osmanlı Devleti'nin sınırlarını genişletmesi ve gayrimüslim nüfusun artması ile gerek siyasi gerekse ticari nedenlerden dolayı yasaklarda gevşemelerin olduğu dönemler olmuştur. Ancak Osmanlı sultanlarının emirleri doğrultusunda çıkarılan kanunlar ve nizamnameler gereğince, Müslümanlar arasında yasaklar devam ettirilmiştir. Özellikle camiler, mescitler, tekkeler gibi yerlerde içki satışı yasaklanmıştır. Bunların dışında devlet kurumlarına, mezarlıklara ve ibadethane vasfını kaybetmiş olan cami harabelerinin civarındaki meyhanelerin kapatılmasına dair düzenlemeler de yapılmıştır. Bu çalışmada, Osmanlı Devleti'nin son döneminde kutsal mekânlara yakın meyhanelerin kapatılmasına dair yayımlanmış müskirat nizamnameler hakkında bilgiler verilmiştir. Ayrıca II. Meşrutiyet döneminde Edirne'de bulunan kutsal mekânlara yakın meyhanelerin kapatılması süreci de irdelenmiştir. Bu konuda alınmış olan kararlara, itirazlara, şikâyetlere ve uygulama ihlallerine atıflar yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Edirne, Meyhane, Müskirat, Mekân, Osmanlı.

CLOSING THE TAVERNS ACCORDING TO THE ALCOHOL REGULATIONS AND EDİRNE PRACTICES DURING THE SECOND CONSTITUTIONAL PERIOD

Abstract: It is known that alcohol occupied an important place in Turkish culture before Islam. Although alcohol was banned among the Turks after the adoption of Islam, it is seen that this culture continues.

* Öğr. Gör. Dr., Trakya Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Bölümü, ORCID: 0000-0003-1223-3517, tariksarioğlu@trakya.edu.tr.

Even after the establishment of the Ottoman Empire, there are records that alcohol was prohibited among Muslims. With the expansion of the borders of the Ottoman Empire and the increase in the non-Muslim population, there were periods when the bans were loosened due to both political and commercial reasons. However, in accordance with the laws and regulations enacted in line with the orders of the Ottoman sultans, prohibitions were continued among the Muslims. The sale of alcohol is prohibited in places such as mosques, masjids and dervish lodge. Apart from these, regulations were also made regarding the closure of state institutions, cemeteries and taverns around the mosque ruins that had lost their place of worship. In this study, information is given about the liquor regulations published on the closing of taverns close to the holy places in the last period of the Ottoman Empire. In addition, the process of closing the taverns close to the holy places in Edirne during the Second Constitutional Period has also been examined. References are made to the decisions taken on this issue, objections, complaints and violations of practice.

Key Words: Edirne, Tavern, Alcohol, Place, Ottoman.

Giriş

İslamiyet öncesi Türk kültüründe gündelik hayatta içkinin önemli bir yer tuttuğu bilinmektedir. Özellikle eski Türklerde yaygın olarak bilinen içki türü kısrak sütünden imal edilen “kımız ya da komas”dır. Bu içki türünün “Uvız Kımız, Sarı Kımız, Tünemel Kımız, Karabalı Kımız, Sirge Kımız, Cmyar Kımız” gibi 25 ayrı türünün varlığı da bilinmektedir.¹ Yine kökeni, Batı Türkistan yerlileri olan Soğdların dilinden gelen “bor” kelimesi üzüm şarabı için kullanılan bir tabirdir. Bunun yanı sıra arpa, buğday, darı gibi tahıllardan imal edilen içki türlerinden bira ve boza için ise “bekni” kelimesinin yaygın olarak kullanıldığı görülmektedir.² Türklerin İslamiyet'i kabulü ile içki tüketimi Müslümanlar arasında yasaklanmasına rağmen, bu yasağın tam anlamıyla uygulanması ya da kaldırılması söz konusu olmamıştır. Nitekim Kaşgarlı Mahmud'un “Dîvânü Lûgat-it-Türk” adlı eserinde “süçik” kelimesi şarap anlamında kullanılmıştır. Yine aynı eserde

¹ Kımız içerik olarak %2 alkol, %0,5-1,5 laktik asit, %2-4 süt şekeri ve %2 yağdan oluşmaktadır. Çağatay Üstün, “Eski Bir Türk İçeceği: Kımız (Koumiss)”, Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi, XXVI, Güz 2009, s. 248; Kımız Sütü, Mayası ve Yapılması ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Bahaeddin Ögel, Türk Kültür Tarihine Giriş, C. IV, T.C. Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 2000, s. 55-58.

² Bahaeddin Ögel, Türk Kültür Tarihine Giriş, C. II, T.C. Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 2000, s. 328.

“begni” kelimesi buğday, darı, arpa gibi ürünlerden yapılan içki olarak tanımlanmıştır.³

Farsçada “mey, bâde”; Arapçada “hâmr, hâniye” şarap ya da içki anlamındadır. Farsça “mey” kökünden gelen “Mey-hane/Mey-kede” içki içilen ve satılan yer manasında kullanılmaktadır.⁴ Alkollü içecekler için kullanılan “müskirat” kelimesi ise Arapça sarhoşluk manasındaki “sekr” kökünden gelmektedir.⁵ Bu haliyle müskirat kelimesi Osmanlılarda sarhoş eden ya da sarhoşluk veren her şey için kullanılan bir tabir olmuştur.⁶ Osmanlı döneminde içki içilen yerler için en çok kullanılan tabir, “Meyhane ya da Meykede”dir.⁷

Türkler, Anadolu'ya geçtikten sonra Hıristiyan, Yahudi ve çeşitli inanışlara mensup topluluklarla yakın ilişkiler kurarak bu toplumların kültüründen etkilenmişlerdir.⁸ Bu dönemde Bizans İmparatorluğu'nun başkenti İstanbul, dünyaca ünlü meyhaneleri ile bilinmekteydi. İstanbul'da Galata, Beyoğlu, Samatyakapı, Kumkapı, Unkapı, Ayakapı, Fenerkapı, Balatkapı, Hasköy, Ortaköy, Arnavutköy, Üsküdar, Kadıköy, Çengelköy, Tarabya, Yeniköy, Zindankapı, Saraçhanı, Tavukpazarı, Topkapı ve Cibali semtlerindeki meyhaneler çok ünlüydü.⁹ Bu meyhaneler, kârgir, kapıları pencereleri kemerli, geniş ve biraz loşça yapılar ki bir tarafında şarap fiçileri tavana

³ Yağma, Toxı ve Çiğil boyları şaraba “kızıl süçik” adını vermişlerdir. Bkz. Kaşgarlı Mahmut, Divânü Lûgat-it-Türk Tercümesi, C. I, (Çev. Besim Atalay), TTK Yay., Ankara, 1998, s. 408, 434.

⁴ Mehmet Zeki Pakalın, Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, C. II, MEB. Yay., İstanbul 1993, s. 525; Ferit Devellioğlu, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat, Aydın Kitabevi Yay., Ankara 1999, s. 77, 385, 389, 762.

⁵ Aytül Tamer Torun, “Vatanına Hürmet Eden İçki İçmez: Osmanlı Men-i Müskirat Cemiyeti ve Nizamnamesi”, Kebikeç Dergisi, S. 49, 2020, s. 210.

⁶ Devellioğlu, a.g.e., s. 884.

⁷ Yeter Öztürk, XIX. Yüzyıl Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı Devleti'nde İçki ve Yasakları, Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih ABD., (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ordu 2017, s. 44.

⁸ İhsan Erdinçli, “Yasaklardan Modern Denetime: Osmanlı Devleti'nin İçki Tüketimine ve Meyhanelere Yaklaşımı”, Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi, Y. 16, S. 31, Bahar 2020, s. 5.

⁹ Uğur Akbulut, “Meyhanelerle Mukaddes Mekânlar Arasında Mesafe Tayini: Sultan II. Abdülhamid Devri İstanbul'undan Örnekler”, Karadeniz Araştırmaları Dergisi, S. 49, Bahar 2016, s. 213; Reşad Ekrem Koçu, “Akşamcılar” maddesi, İstanbul Ansiklopedisi, C. 1, Tan Matbaası, İstanbul 1958, s. 552; Gamze Yavuzer, İstanbul Wine-Taverns As Public Places İn The Sixteenth And Seventeenth Centuries, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Boğaziçi Üniversitesi Tarih Anabilim Dalı, İstanbul 2015, s. 23.

kadar yükselir, yanında şarap kovaları sıralanır ve şarap almak için bu büyük fiçılara sürekli olarak dayalı duran merdivenle çıkılırdı.¹⁰ Meyhaneler, uzun yıllar varlıklarını korumuş, bazıları Bizans'tan Osmanlı'ya intikal etmişlerdi. 1453 yılında İstanbul'un II. Mehmed tarafından fethi ile Bizans İmparatorluğu'nun kültürü de Osmanlılara miras kalmıştı. Hristiyan bir coğrafyada büyüyen Osmanlı Devleti'nin bu kültürü ortadan kaldırması devletin uyguladığı hoşgörü siyasetine aykırıydı. Bu nedenle her ne kadar İslam hukukuna uymasa da Bizans kültürünün imparatorluk mozağının bir parçası olarak yaşamasına izin verilmişti.¹¹ Devlet, gayrimüslim nüfusun yoğun olduğu yerlerde içki satışı ve kullanımına engel olmamıştır. Ancak zaman içerisinde fethedilen bölgelerde Türk-İslam kültürünün artması ile çeşitli nedenlere bağlı olarak meyhanelerin kapatılmasına, içki üretimi ve satışının engellenmesine ya da kısıtlanmasına ihtiyaç duyulmuştur.¹² Örneğin, II. Mehmed döneminde meyhanelerin açılması ile ilgili önemli şartlardan biri Hristiyan nüfusun bulunduğu bölgelerle sınırlı olmasıydı. Bu sınırlamalara dair 1476 yılına ait bir kanun maddesinde “...ve müsellemler olan kâfirler, kendü mahallelerinde bir meyhaneden gayri yerde suçilerini satmayalar...” ifadesiyle meyhanelerin nerede ve kimler tarafından açılacağı açıkça belirtilmiştir.¹³ Bu doğrultuda gayrimüslimler tarafından işletilebilen meyhanelerin Müslüman mahallelerinde, cami, mescit ve türbe gibi kutsal mekânların yakınında açılması yasaklanmıştır. Fatih Kanunnamesinde bu yasaklara uymayanlar için şarap içmenin cezası iki sopa olarak belirlenmiş, sonradan bu ceza bir akçeye karşılık para cezasına çevrilmiştir. Bu madde daha sonraki kanunnamelerde de değiştirilmemiştir.¹⁴ Osmanlı Devleti, yasaklara uymayan meyhanelere içki ticaretini yasaklamak ve işletmeleri kapatmak şeklinde cezalar uygulanmıştır. Bu ceza uygulaması ilk olarak 16. yüzyılın ortalarında I. Süleyman ile başlamıştır.¹⁵ Aynı dönemde cami, mescit, türbelerin yakınında ve İslam mahallelerinde içkiye

¹⁰ Hakan Kaynar, Muhabbet Baki Mahbubân Kayıp: Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Meyhaneler, İstanbul Araştırma Yıllığı / Annual Of İstanbul Studies, 3, 2014, s. 1.

¹¹ Öztürk, a.g.t., s. 19.

¹² Öztürk, a.g.t., s. 19.

¹³ Fikret Yılmaz, “Boş Vaktiniz Var mı? Veya 16. Yüzyılda Anadolu'da Şarap, Eğlence ve Suç”, Tarih ve Toplum Yeni Yaklaşımlar, S. 1, Bahar 2005, s. 31.

¹⁴ Filiz Yıldırım, “Mühimme Defterlerine Göre Osmanlı Devleti'nde Şarap”, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C. 31, S. 1, Ocak 2021, s. 498.

¹⁵ Erdinçli, a.g.m., s. 12.

dair her türlü satış, alış ve tüketim yasaklanmıştır.¹⁶ Yasaklamalar, II. Selim döneminde devam etmiş, İstanbul çevresinde ve Galata'da bulunan bütün meyhanelere yönelik sert tedbirler alınmıştır. Müslüman mahallelerdeki meyhaneler kapatılmıştır.¹⁷ Ancak kapatılan meyhanelerin sonradan aşamalı bir şekilde açılarak gayrimüslimlerin yeniden içki tüketmesine, ticaretini yapıp meyhane işletmesine tekrar izin verilmiştir.¹⁸ III. Murad döneminde ise içki yasakları sadece Müslümanlara özgü bir yasal uygulama olarak devam etmiş olsa da 1595 tarihli bir ferman ile gayrimüslimlerin dahi içki satışları yasaklanarak tüm meyhaneler kapatılmıştır.¹⁹ Bu dönemdeki ilk fermanlarda, Müslümanlara içki içmelerinin ve meyhanelere gitmelerinin yasak olduğu hatırlatılmıştır. Ancak bu kuralların ihlal edilmesi, Müslüman mahallelerinde meyhaneler açılması, namaza ve hamama gidenlerin rahatsız edilmesi gibi toplum düzenini ihlal eden sorunlar nedeniyle sert tedbirlere başvurulmuştur.²⁰ Bu türden sert tedbirler ve işletmelerin kapatılması uygulamaları bazı dönemlerde de devam etmiştir. I. Ahmed döneminde

¹⁶ 1553 yılında İstanbul'u ziyaret eden Avusturya Kralı I. Ferdinand'ın elçisi Hans Dernschwam, her ne kadar yasak olsa da Türklerin evlerinde gizli olarak içki tüketildiğinden bahsetmektedir: "*Türkler evlerde gizli olarak içki de içiyorlar. İçkiyi kimse farkına varmasın diye ceketlerinin altında gizlice eve götürüyorlar. Aksi takdirde şarap ellerinden alınır ve kendilerine de temiz bir dayak atılır. Elçilik hizmetlilerinden birisi bir tahta kap içinde iki litre şarap götürüyormuş; kolcular onunla karşılaşmışlar ve elinden şarap kabını almışlar. Fakat bizim tanıdıklardan Nürnbergli bir Türk olayı görmüş ve onların elinden şarap kabını geri almış. Yalnız kolcular değil, bütün yeniçeriler, çavuşlar, velhasıl bütün Türkler böyle yaparlar.*" Hans Dernschwam, İstanbul ve Anadolu'ya Seyahat Günlüğü, (Çev. Yaşar Önen), Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1992, s. 134.

¹⁷ Akbulut, a.g.m., s. 214.

¹⁸ Suraiya Faroqi, Osmanlı Kültürü ve Gündelik Yaşam/Ortaçağdan Yirminci Yüzyıla, (Çev. Elif Kılıç), Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul 1999, s. 259; Erdinçli, a.g.m., s. 12.

¹⁹ T. Tankut Soykan, Osmanlı İmparatorluğu'nda Gayrimüslimler, Ütopya Kitabevi Yay., İstanbul 2000, s. 102.

²⁰ Erdinçli, a.g.m., s. 12; 1595 tarihli içki satışı yasağı ve tüm meyhanelerin kapatılmasına dair fermanın yayınlanması ile ilgili olarak Avusturya elçisi David Ungnad'ın beraberindeki heyetle birlikte İstanbul'a gelen Stephan Gerlach bu yasağa şahitlik etmiştir. Şu şekilde bahsetmektedir: "Bu Nisan ayında Türklere şarap yasaklandı. Aslında bu yasak şimdiye kadar sadece Ramazan'da ve her iki bayram sırasında geçerliydi. Bu yasağın sebebi Sultan Murad'ın tanık olduğu uygunsuz bazı davranışlardır. Sultan Murad bir gün kupa arabasıyla has bahçesine giderken, deniz kenarındaki bir Rum meyhanesinde acemioglanlar içki içiyorlarmış. Sultan Murad'ın oradan geçtiğini fark edince, kadehlerini pencereden uzatıp padişaha doğru kaldırmışlar ve "*bu kadehi Sultan Murad'ın sağlığına içiyoruz*" diye seslenmişler, sonra da çekip gitmişler. Bunun üzerine padişah herkese içkiyi yasaklamış. Subaşılarla ve onların emri altında olan kolluk kuvvetlerine, içkili bir sipahiye rastlarsa, onu hemen tutuklama yetkisi vermiş." Bkz. Stephan Gerlach, Türkiye Günlüğü, 1573-1576, C. 1, (Ed.Kemal Beydilli; Çev. Türkis Noyan), Kitap Yayınevi, İstanbul 2007, s. 182.

yayınlanan 1606 tarihli başka bir fermanla, İstanbul dâhilinde müskirat imalatı ve satışının yasaklandığı belirtilmiştir.²¹ İçki yasaklarına dair en sert yaptırımların IV. Murad döneminde uygulandığı bilinmektedir. Bu dönemde devlet içerisindeki isyanların ve sıkıntuların çıkış kaynağı olarak görülen meyhane ve kahvehaneler kapatılmış, içki imali, satışı ve tüketilmesi tamamen yasaklanmıştır.²² IV. Mehmed döneminde de şartları sağlamayan meyhanelerin kapatıldığı bilinmektedir. Bu dönemde mali kayıplar göz ardı edilerek Hamr Emaneti²³ kaldırılmış, sadece başkentte değil taşralarda dahi meyhaneler yıktırılmıştır. Bursa kadısına gönderilen 1670 tarihli fermanla Osmanlı ülkesinde meyhanelerin yıkılarak, Müslümanların bulunduğu şehir ve kasabalarda şarabın alınıp satılması ve içilmesi men; İstanbul, Bursa ve Edirne'deki Hamr Emanetlerinin iptal edilerek kaldırılması emredilmiştir.²⁴

18. yüzyılda bu türden fermanların yayınlanmasına devam edilmiş, gayrimüslimlere çeşitli şartlara bağlı olarak kendilerine yetecek kadar içki imalatına ve nakline izin verilmiştir. 1731 yılına ait bir fermanla, İstanbul'daki Yahudilere meyhanecilik yapmalarına karşılık sadece kendilerine yetecek kadar müskirat nakletmelerine izin verilmiştir. Yine 1751 yılına ait başka bir fermanla ise kırsaldan toplanan üzümlerin içki yapmak için Rumlara veya Yahudilere satılmayıp doğrudan manavlara satılması, manavların ise bu üzümleri gayrimüslimlere satmalarını emredilmiştir.²⁵ III. Selim döneminde de meyhane ve içki yasağı konusunda sert tedbirlere başvurulmuştur. III. Selim, İstanbul'un gece hayatına ve bu dönemde sarhoş yabancı gemicilerin geceleri, yüksek sesle şarkılar

²¹ Soykan, a.g.e., s. 102.

²² Naîmâ Tarihi'nde bu konu, "...ve bizzat kendileri gece ve gündüz gezip buldukları sarhoşları katlederlerdi. Hatta birini bizzat ok ile urup denize düşünce, helâk oldu deyü geçtiler. Sonra ol biçare çıkıp kurtuldu." şeklinde anlatılmıştır. Bkz. Naîmâ Mustafa Efendi, Naîmâ Tarihi, C. 3, (Çev. Zuhuri Danişman), Zuhuri Danişman Yayınevi, İstanbul 1968, s. 1272-1273; IV. Murad'ın yasağa dair fermanı şöyledir: "Bu gece yatısı namazından sonra Eyüb'e kadar ne kadar meyhane varsa yıkılmasını Bostancılar Kehûdası'na emreylemişimdir. Kimseye işfa eylemeyesin. Sonra tamam olduktan halk ne der bildiresin ve zinhar olmağa ki şehir içinde meyhane, ana rızam yoktur, anlara tenbih idesün. Eğer var ise IV. Murad zorbalardan, isyancıların ve ayak takımının gözünü korkutmak amacıyla, içki içenlerin takip edilmesini sağlayarak sarhoşların cezalandırılması için çaba göstermiştir", Mustafa Çağatay Uluçay, "IV. Murad ve Tütün Yasağı", Türk Dünyası Dergisi, C. 4, S. 35, Kasım 1952, İstanbul, s. 1422.

²³ İçkiden alınan verginin mali kayıtlarının tutulduğu kurumdur.

²⁴ Öztürk, a.g.t., s. 31.

²⁵ Soykan, a.g.e., s. 102-103.

söyleyerek sarayın önünden geçmelerine tahammül edememiştir.²⁶ Bunlara dair 20 Eylül 1789 tarihinde çıkarılan hatt-ı hümayunlarda bütün meyhanelerin kapatılması, Hristiyanlar için İstanbul'da iki, Galata'da bir olmak üzere sadece üç meyhaneye izin verilmesi, seferberlik zamanlarında ve askerlerin başıboş olduğu zamanlarda dahi meyhanelerin kapalı olması gibi kararlar alınmıştır.²⁷ II. Mahmud döneminde ise 1821 yılında Mora'da başlayan Rum isyanı için toplanan askerlerin kontrolünü sağlamak amacıyla geçici olarak tüm meyhaneler kapatılmıştır.²⁸

Osmanlı idarecileri tarafından 19. yüzyıl ortalarına kadar içki yasakları getirilmiş olsa da zaman içerisinde muhtelif nedenlerle bu yasaklar esnetilmiş ya da serbest bırakılmıştır. Ancak Osmanlı Devleti, yasaklı dönemlerde dahi meyhane açılmasına, içki tüketilmesine ve üretilmesine hiçbir şekilde engel olamamıştır. İçki tüketen Müslümanlara şer'i hukuk ölçüsünde bireysel olarak çeşitli cezalar verilmiştir. Gayrimüslimler ise Müslümanlara içki sattıkları, meyhanelerine aldıkları, sarhoşlukla çeşitli asayiş olaylarına karıştıkları veya kural ihlalleri yaptıkları gerekçesiyle cezalandırılmıştır.²⁹

1. Meyhanelerin Kapatılmasına Dair Kararlar

Osmanlı'da meyhaneler, içki tüketimine izin verildiği ve devlet tarafından meşrulaştırıldığı yerler olarak görölmektedir. Devlet tarafından meşrulaştırılmış bu mekânlar hem asayiş sağlama hem de vergi uygulanması bakımından sınırlandırılmış yerlerdir.³⁰ Osmanlı kaynaklarına göre iki çeşit meyhane görölmektedir. Bunlardan birincisi "Gedikli Meyhaneler", ikincisi ise "Koltuk Meyhaneler" olarak sınıflandırılmıştır. Gedikli meyhaneler çıraklıktan yetişme özelliğine sahip, esnaf geleneğinden gelen ve faaliyet gösteren bir lonca grubudur.³¹ Padişahın iradesi dahi olsa

²⁶ Akbulut, a.g.m., s. 215.

²⁷ BOA., HAT., 189/9020, (H. 29 Zilhicce 1203/M. 20 Eylül 1789); BOA., HAT., 1381/54515, (H. 29 Zilhicce 1203/M. 20 Eylül 1789); BOA., HAT., 189/9014, (H. 29 Zilhicce 1203/M. 20 Eylül 1789); Fermanların yayımlandığı dönemde Osmanlı Devleti, Rusya ve Avusturya ile 1787-1792 yılları arasında savaş halindedir.

²⁸ BOA., HAT., 1315/51277, (H. 29 Zilhicce 1236/M. 27 Eylül 1821).

²⁹ İhsan Erdinçli, Sarhoşluktan Keyif Haline: Osmanlı İstanbul'unda İçki İçme ve Meyhâne Adâbı, A. Ü. Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi (OTAM), S. 47, Bahar 2020, s. 25.

³⁰ Öztürk, a.g.t., s. 44.

³¹ Türkçe bir kelime olan gedik "eksik, kusur; yıkık yer, duvarda açılan çatlak" anlamlarına gelir. Terim olarak ise inhisar ve imtiyaz esasına dayanan askerî, idarî, hukukî ve iktisadî manalar ifade etmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Ahmet Akgündüz, "Gedik" maddesi,

bu imtiyaza sahip gedikli bir esnafın dükkânının kapatılması söz konusu değildir. Gedikli meyhanelerin dışında kalan meyhanelerin kapatılması nizamnameler çerçevesinde sorun olmamaktadır.³² Kısa bir süre sonra camilere yakın meyhaneler için yapılan şikayetler çoğalınca bu türden meyhanelerin gedik haklarının satın alınarak kapatılmasına dair bir yol takip edilmiştir.³³ Koltuk Meyhaneleri ise genellikle gizlice içki satılan, kaçak ve gediksiz olarak çalıştırılan meyhanelerdir. Bu meyhaneler işsiz güçsüz ayak takımının takıldığı, ara sokaklarda bulunan dükkânlardır. 18. yüzyıldan itibaren sıklıkla rastlanılan bu türden meyhaneler, bir süre sonra devlet tarafından vergilendirme amacıyla kabul görmeye başlamıştır. Yayınlanan nizamnameler ve fermanlarda bu türden meyhanelerin kapatılmasına ya da denetimine dair maddeler mevcuttur. Gedikli meyhanelere göre kapatılması kolay olan koltuk meyhanelerinin daha fazla şikâyet konusu oldukları görülmektedir. Buna rağmen devlet tarafından Bakkal Koltuğu, Papaz Koltuğu, Baritan Koltuğu, Karabela Koltuğu, Panayot Koltuğu şeklinde kayıtları tutulmuştur.³⁴ Koltuk meyhanelerine gelen kişilerin çıkardıkları kanlı olaylar gedikli meyhanelere göre daha fazladır.³⁵ Bu durum gediklilere gelenler ile koltuk meyhanelerine gelen kişiler arasındaki sınıf farkını da ortaya koymaktadır.

Erken dönem Osmanlı coğrafyasında meyhanelerin kapatılması ya da kutsal mekânlara yakınlık mesafesine dair şikâyetler, mahalli bölgelerde yaşayan halkın istekleri üzerine oluşturulmuş ve genellikle şahsi kalmıştır. Bunun en önemli nedeni meyhanelerden alınan ve toplamı yüksek olan “zecriye”

TDVİA, C. 13, Türk Diyanet Vakfı Yay., İstanbul 1996, s. 541-543; Osmanlı uygulamasında gedik usulü, 18. yüzyıldan itibaren esnaf kesiminde “inhisar usulü”nün kabulüyle İslam hukukundaki tasarruf hakkı anlamının dışına çıkarak esnafına verilen imtiyaz veya ayrıcalık için kullanılmıştır. İktisadî açıdan gedik bir esnaf ya da zanaatkarlığın belirli bir yerde, belli sayıda dükkân tarafından icra edilebilmesi anlamını taşır. Bkz. Nuran Koyuncu, “Osmanlı Devleti’nde Esnaf Gediklerinin Hukuki Esasları, Gelişimi ve İlğası”, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 26, S. 2, 2018, s. 47-76; Ahmet Kal’a, “Gediklilerin Doğuşu ve Gedikli Esnafı”, Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, S. 67, Y. 1990, s. 185-186.

³² Akbulut, a.g.m., s. 218-219; Gedikli meyhaneler, Sultan Abdülaziz döneminde “Selatin Meyhaneleri” adı altında yeni bir adlandırmaya tabi tutulmuşlardır. Öztürk, a.g.t., s. 45; Bu dönemden itibaren “Büyük Meyhane” olarak anılmaya başlanmışlardır. <https://sozluk.gov.tr> (Erişim Tarihi 2.03.2022); Meyhanelerin bu isimle anılmasının muhtemel nedeni bu türden meyhaneler, sadece içki tüketilen yerler olmaktan çıkıp her türlü eğlencenin yapıldığı mekanlar haline dönüşmesi olabilir.

³³ Akbulut, a.g.m., s. 219.

³⁴ Öztürk, a.g.t., s. 45, 48-49.

³⁵ Koçu, a.g.m., s. 553.

vergileridir. Mali açıdan oldukça önemli olan bu vergi nedeniyle içki satılan ya da kullanılan yerler göz ardı edilmiştir.³⁶

Tanzimat'tan itibaren müskirat satışı ile ilgili birçok nizamname hazırlanmıştır. Bu nizamnamelerin büyük bir bölümü müskirat üretimi ve satışından alınacak vergileri içermektedir. Bunların bir bölümünde kutsal mekânlara yakın yerlerde müskirat satışını ve içilmesini yasaklayan maddeler bulunmaktadır. 19. yüzyılda meyhanelerin kapatılmasına dair ilk düzenlemelerden biri 1859 tarihli "*Dersaadet ve Bilâd-ı Selâse ve Boğaziçi Taraflarında Kadeh ve Kıyye ile Müskirat Satanların ve Satılan Mahallerin Hakkında Nizamname*"dir.³⁷ Bu nizamnamenin birinci maddesinde belirtildiği üzere müskirat alışı ve satışı yapmak ya da dükkân açmak için ruhsat alma zorunluluğu bulunmaktadır.³⁸ İkinci maddesi cami, tekke, İslam mahalline ve karakolhanelere yakın yerlerdeki müskirat satışları ile ilgilidir. Söz konusu madde şu şekildedir:

"Sırf İslam mahallelerinde ve mahlût (karışık) olan semtlerde cami ve tekyelere merbut (bitişik) 100 arşından yakın olan mahallerde ve karakolhaneler ittisalinde (bir tarafında) ve karşularında ve çarşı ve camilerinde vesairelerinde umur-ı zabita ve usul-ı memleketçe mahzur görünen mevkilerde ve tabi gayrimüslim mahallelerinde dahi ekseriyetle ahalinin istemedikleri yerlerde müskirat mahalli küşadına ruhsat verilmeyecektir. Fakat bir mahalde mukaddema (eskiden) ahalinin müsaade veya hür müsamahasıyla içilmekte olan kadim(eski) müskirat mahalli var ise onun ittisalinde ve diğerinde içilmesine müsaade olunur".³⁹

³⁶ Işıl Çokuğraş, İstanbul'da Marjinalite ve Mekân (1789-1839): Bekâr Odaları ve Meyhaneler, Basılmamış Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık ABD., İstanbul 2013, s. 152-153.

³⁷ Bu nizamname 25 maddeden oluşmaktadır. Bkz. BOA., HR.TO., 472/19, (H. 19 Cemaziyevvel 1276/M. 14 Aralık 1859), s. 23.

³⁸ Ruhsat alma zorunluluğu 1859 tarihli "Sokaklara Dair Nizamname"nin 24. bendinde de belirtilmiş olup cezai işleme tabi tutulmuştur. Söz konusu madde "Meyhane ve kahveci ve bu misüllü asnaf-ı sa'ire ruhsat tahsil etmeyerek sokaklara sandalye ve iskemle ve sofraya vaz ederek müşterilerini oraya cem etmeleri bundan böyle memnu olmakla bu misüllü hareket eden olur ise Ceza Kanunname-i Hümayunu'nun iki yüz elli dördüncü maddesine tatbikan bir beyaz beşlikden beş beyaz beşliğe kadar ceza-yı nakdi ahzıyla mücazat olunur" şeklindedir. Bkz. "Sokaklara Dair Nizamname", Düstur, 1. Tertip, C. 2, (H. 17 Ramazan 1275/M. 20 Nisan 1859), s. 481.

³⁹ BOA., HR.TO., 472/19, (H. 19 Cemaziyevvel 1276/M. 14 Aralık 1859), s. 23.

Bu maddede görüldüğü üzere kutsal mekânlara 100 arşından yakın olan yerlerde müskirat satışı ya da içilmesi kesin olarak yasaklanmıştır.⁴⁰ Yalnız daha önceden müskirat satışı yapılan ve gayrimüslimler tarafından işletilen meyhanelere bölgede bulunan mahalle sakinlerinin izni ile müsaade edilmiştir.

1861 yılında Meclis-i Mahsusa tarafından hazırlanan “*Dersaadet ve Bilâd-ı Selâse ve Boğaziçi Taraflarında Kadeh ve Kıyye İle Müskirat Satanların ve Satılan Mahallerin Hakkında Nizamnamedir*” başlığındaki diğer bir nizamnamenin ikinci maddesinde “*Cami ve tekkelere 200 arşından yakın olan mahallerde, karakolhanelerin ittisalinde ve karşılarında, sırf İslam mahallelerinde, umur-ı zabita ve usul-ı memleketçe mahzur görünen mevkilerde müskirat mahalli küşadına ruhsat verilmeyecektir...*” ifadesi yer almaktadır.⁴¹ Bu maddenin önceki nizamnameden en önemli farkı kutsal mekânlara yakınlık mesafesinin 100 arşından 200 arşına çıkarılmış olmasıdır. Ayrıca 14 Temmuz 1861 tarihli bir yazıda Müskirat Nizamnamesinin tekrar düzenlenmesi için bir komisyon kurulmasına karar verilmiştir.⁴² Bu nizamnamenin yürürlüğe girmesinin üzerinden iki yıl geçmesine rağmen komisyonca yapılan incelemelerde halen camilere ve tekkelere 100 arşından yakın olan meyhanelere ruhsat verildiğine dair bilgiler mevcuttur. Özellikle bu tür kutsal yerlere yakın gedikli meyhaneler ve çevresinde müskirat satışı yapılan dükkânların nizamname gereğince kapatılmasına karar verilmiştir.⁴³

1866 yılında Meclis-i Mahsusa tarafından hazırlanan “*Dersaadet ve Bilâd-ı Selâse ve Boğaziçi Taraflarında ve Güzel Adalarda ve Memalik-i Mahruse-i Şahane'nin Sair Kasaba ve Karyelerinde Kadeh ile Az ve Çok Müskirat Furuht Etmekte Olanlardan İşbu İki Yüz Seksen İki Senesi Martı İptidasından İtibaren Alınacak Olan Bey'iyeye Resmine Dair Nizamnamedir*

⁴⁰ Nizamnamelere göre belirlenen mesafeler arşın ve parmak ölçü birimlerine göre yapılmıştır. Arşının çarşı-pazar arşını, mimar arşını gibi çeşitleri bulunmaktadır. Çarşı arşınının metre hesabıyla bir arşını 68 cm.'dir. Mimar arşını ise 24 parmaktır ve ortalama 75.774 cm.'dir. Bir parmak ise ortalama 3.157 cm.'dir. Türkiye'de 26 Mart 1931 tarihli ve 1782 sayılı kanunla, arşın ölçü birimi kaldırılıp, yerine metre sistemi getirilmiştir. 1933'ten sonra da arşının bütün çeşitleri tamamen ortadan kaldırılıp metrik sisteme geçilmiştir. <https://tr.wikipedia.org/wiki/Arşın> (Erişim Tar. 6 Eylül 2021).

⁴¹ Bu nizamname 21 maddeden oluşmaktadır. BOA., İ.MMS., 22/942, (H. 9 Ramazan 1277/M. 21 Mart 1861), s. 3; BOA, HR.MKT., 386/43, (H. 26 Muharrem 1278/M. 3 Ağustos 1861), s. 8.

⁴² BOA., HR.TO.,202/43, (M. 14 Temmuz 1861).

⁴³ BOA., HR.MKT., 440/66, (H. 29 Zilhicce 1279/M. 17 Haziran 1863).

ki Ahkâm-ı Mündericesinin Gerek Devlet-i Aliyye ve Gerek Düvel-i Ecnebiye Tebaasından Olsun Bilâ-istisna Herkes Hakkında Mer'iyül-icra Olması Mukarrerdir" başlığındaki nizamnamede kutsal yerler ile ilgili kararlar alınmıştır.⁴⁴ Söz konusu nizamnamenin ikinci maddesi şu şekildedir:

*"Cami ve tekyelere 200 arşından yakın olan mahallerde ve karakolhanelerin ittisalinde ve karşılarında ve surf İslam mahallelerinde ve umur-ı zabıta ve usul-ı memleketçe mahzur görünen mevkilerde müskirat mahalli küşadına ruhsat verilmeyecektir..."*⁴⁵

Nizamnamedeki ikinci madde öncekinden farklı değildir. Bu nizamnamede ek olarak karara aykırı hareket edenlere verilecek ceza da belirtilmiştir. Buna göre içki satışının yasak olduğu yerlerde gizlice müskirat satışı tespit edildiğinde bu yerler derhal kapatılacak, birinci defada beş, ikinci defada on mecdiye altını ceza ödenerek açılmasına ruhsat verilecek, üçüncü defa da ise tamamen kapatılacaktır.⁴⁶

1867 yılında müskirat üzerinden alınacak vergilerin düzenlenmesine dair nizamnamede meyhaneler ile ilgili mesafe değişikliği yapılmıştır. 15 Ağustos 1867 tarihinde yayınlanan "*Dersaadet ve Bilâd-ı Selâse ile Taşralarda Kadeh ve Kıyye ile Müskirat Furuht Edenlerden İşbu Bin İki Yüz Seksen Üç Senesi Teşrin-i Evvel ve Ruminin On İkinci Gününden İtibaren Alınacak Resm-i Bey'iyeye Dair Olup Ahkâm-ı Mündericesi Gerek Devlet-i Aliyye Gerek Düvel-i Ecnebiye Tebaası Hakkında Bilâ-İstisna Mer'iyül İcra Olunacak Nizamnamedir*" başlığının ikinci maddesi şu şekilde değiştirilmiştir:

"Cami ve tekke ve medrese ve türbelere 100 arşından yakın olan mahallerde ve karakolhanelerin yanı başında ve ne de karşılarında, surf İslam mahallerinde, umur-ı zabıta ve adet-i beldece mahzur görünen mevkilerde müskirat dükkânı ve mağazalarının küşadına ruhsat verilmeyecektir. Eşya-yı saire olmayıp da yalnız müskirat satılan mahallerin fakat bir kapısı olmak üzere cevanib-i erbaası (dört bir yanı) duvarla muhât (çevrili) olacaktır. Zikr olunduğu vecihle küşadına mahzur görünen müskirat mahallerinin sahihen mahzuru olup olmadığı hususu Dersaadet de Zabtiye Müşirliğinin iki büyük meclisinden müntehib dört azasından mürekkep komisyonda ve altıncı daire-i belediye dâhilinde ise daire-i muzbura meclisinde tetkik

⁴⁴ Bu nizamname 20 maddeden oluşmaktadır. Bkz. BOA, İMMS, 31/1294, (H.12 Zilkade 1282/M. 29 Mart 1866).

⁴⁵ BOA., İMMS., 31/1294, (H.12 Zilkade 1282/M. 29 Mart 1866), s. 4.

⁴⁶ BOA., İMMS., 31/1294, (H.12 Zilkade 1282/M. 29 Mart 1866), s. 4.

*olunacak ve bunların vereceği karadan dolayı ahabının Bab-ı Aliye müracatı dahi caiz olabilecektir. Taşralarda müskirat mahalli açmak isteyenlere ruhsat-ı mezburenin ita veyahut âdem-i itası maddesi kaza ve sancak ve vilayet meclislerine muhavvel olup ruhsat-ı mezkurenin âdem-i itası takdiri de ol babda kendilerine kanaat gelmeyen kişinin kaza dâhilinde ise o kazanın tabi olduğu sancak meclisine ve sancak dâhilinde ise vilayet meclisine ve vilayet merkezlerinde ise cenab-ı Bab-ı Aliye müracatları caiz olacaktır.*⁴⁷

Yukarıdaki maddeden anlaşıldığı üzere taşralarda meyhane açmak isteyenlerin ruhsat müracaatlarını vilayet, sancak ve kaza meclislerine yapmaları karara bağlanmıştır. Bu nizamname ile cami, tekke ve karakolhane yakınlarındaki müskirat dükkânı açma ve içki içme yasağı genişletilerek medrese ve türbe yakınları da bu kapsama eklenmiştir. Ayrıca bu mekânlar dışında açılmasına ruhsat verilen dükkânların çevresinin duvar ile çevrili olması şartı getirilmiştir. Önceki nizamnameye göre kutsal mekânlara yakınlık mesafesi 200 arşın iken bu nizamname ile 100 arşına indirilmiştir. Bunun muhtemel nedeni içki satışı yapılan yerlerdeki ahalinin şikâyetlerinin artmasıdır.

1884 yılında Şûrâ-yı Devlet tarafından alınan karar gereğince önceki nizamname birkaç değişiklik yapılarak tekrar düzenlenmiştir. “*Dersaadet ve Bilâd-ı Selâse ile Taşralarda Kadeh ve Kıyye ile Müskirat Furuht Edenlerden İşbu Bin İki Yüz Seksen Üç Senesi Teşrin-i Evvel ve Ruminin On İkinci Gününden İtibaren Alınacak Resm-i Bey’iyeye Dair Olup Ahkâm-ı Mundericesi Gerek Devlet-i Aliyye Gerek Düvel-i Ecnebiye Tebaası Hakkında Bilâ-İstisna Mer’iyyül İcra Olunacak Nizamnamedir*”⁴⁸ başlıklı nizamnamenin ikinci maddesi kutsal mekânlara yakın meyhanelerin kapatılması ya da ruhsatlarının yenilenmemesi ile ilgilidir. Söz konusu madde önceki nizamnameden farklı değildir. Ancak nizamname ile ilgili ihtilaf ve şikâyetler artmış olacak ki 1887 yılında yeniden tadil amacıyla Şûrâ-yı Devlet’e başvurulduğu görülmektedir. Bu başvurular üzerine Şûrâ-yı Devlet tarafından verilen cevapta mevcut haliyle Müskirat Nizamnamesinde herhangi bir aksaklığın görülmediği, çıkan aksaklıkların bu nizamnamenin uygulanmasından kaynaklandığı bildirilmiştir.⁴⁹

⁴⁷ Bkz. “Kıyye ve Kadeh ile Müskirat Satanlardan Alınacak Resm-i Bey’iye Nizamı”, Düstur, 1. Tertip, C. 2, (R. 15 Ağustos 1283/ M. 27 Ağustos 1867), s. 712.

⁴⁸ Bu nizamname 25 madde olarak düzenlenmiştir. Bkz. BOA., ŞD., 2472/14, (H. 22 Recep 1301/M. 18 Mayıs 1884), s. 7-14.

⁴⁹ BOA., DH.MKT., 1427/50, (H. 23 Ramazan 1304/M. 15 Haziran 1887).

Meyhanelerin kapatılmasına dair mesafe tayini ile ilgili gerekli nizamnamelerin yayınlanmasına rağmen ortaya çıkan aksaklıklardan kaynaklı olarak halkın Dâhiliye Nezaretine ve vilayet meclislerine başvurduğu görülmektedir. Buna dair 7 Ocak 1899 tarihinde Kastamonu vilayetine gönderilen bir yazıda şu şekilde konuya açıklık getirilmiştir:

“Cami, mescit, tekke ve türbelere 100 arşından az mesafede dükkân küşadıyla müskirat fûruhatının müsalesine nizamname gereği izin verilmemesi, Şûrâ-yı Devlet'in daha önce almış olduğu karara binaen mesafe tayinlerinin yapılmasını ve buna göre müskirat satılacak dükkân ve mağazaların en yakın camilerin avlu duvarına, avlusu bulunmayan cami, tekke, türbelerin ise bina duvarına kadar ölçülmesi kararlaştırılmıştır.”

Yapılacak bu ölçümler neticesinde meyhanelerin mesafeleri 100 arşından fazla ise ruhsatın verilmesi, 100 arşının altındaysa reddedilmesi istenmiştir.⁵⁰

Nizamnamelerin uygulanmasındaki en önemli sorunlardan biri de 1881 yılında kurulan Düyûn-ı Umûmiye İdaresi'nin müdahaleleridir. Gayrimüslim meyhanelerinin kapatılmasına dair ilk şikâyetlerin genellikle Düyûn-ı Umûmiye'ye yapıldığı, itirazların bu kurum üzerinden Osmanlı idaresine bildirildiği görülmektedir. Bunun üzerine Maliye Nezareti göndermiş olduğu bir tezkire ile *“Kanuna aykırı olduğu için Bâb-ı Âlî tarafından kapatılan müskirat mağazalarının açılıp kapatılması yetkisinin zabita ve hükümet-i mahalliyyeye ait olduğu, buna Düyûn-ı Umûmiye İdaresi'nin ortak edilemeyeceğini...”* bildirerek itirazda bulunmuştur.⁵¹

Nizamnamelerin maddelerinde sürekli olarak cami, mescit, türbe, mezarlık, İslam mahallelerinde ve çevresinde müskirat satışı yasak olarak dile getirilmiş olsa da dükkânların kapatılmamasında ve ruhsatların yenilenmesinde Tanzimat ve Islahat fermanlarının gayrimüslimlere getirdiği esneklik etkili olmuştur. Nizamnamelerle belirtilen yasaklar, II. Abdülhamid döneminde de devam etmesine rağmen kutsal mekânlara yakın yerlerde müskirat satışı ve meyhanelere ruhsat verilmesi sürecinin devam ettiği görülmektedir. 1889 yılında müskirat satışına dair yayınlanan nizamname ile kutsal mekânlara yakın yerlerde ve Müslüman mahallelerinde müskiratın satılmasının yasaklanması, tüm meyhanelerin kapatılması kararı alınmıştır. Ancak 20. yüzyılın başlarındaki gelişmeler, II. Meşrutiyet öncesi yaşanan olaylar, gayrimüslim cemaatlerin hak ve talepleri sonucunda II. Abdülhamid,

⁵⁰ BOA., DH. MKT., 2157/41, (H. 24 Şaban 1316/M. 7 Ocak 1899).

⁵¹ BOA., DH.MKT., 1752/33, (H. 1 Muharrem 1308/M. 17 Ağustos 1890).

M¼sl¼man mahalleleri haricinde, m¼skirat satışına ve kapalı olan meyhanelerin açılmasına izin vermek zorunda kalmıştır.⁵²

2. II. Meşrutiyet D¼neminde Edirne Uygulamaları ve Kapatılan Meyhaneler

19. y¼zyıl ortalarından itibaren yayınlanan M¼skirat Nizamnamelerinin II. Meşrutiyet (23 Temmuz 1908)'in ilanından sonra da geçerliliğini koruduğu g¼r¼lmektedir. Bu d¼nem ile ortaya çıkan ¼zg¼rl¼k ortamı, içki üretimini, satışını ve tüketimini etkilemiştir. Bu ortamdan yararlanarak m¼skirat satışı yapan ve nizamnamelere uygun olmayan şekilde meyhane açan esnafın olduğu gerekçesiyle şikâyetlerde artış yaşanmıştır. Bu nedenle hileli yollara başvuran esnaf için işletmelerinin kapatılması dâhil çeşitli cezai işlemler uygulanmıştır.⁵³ Aynı zamanda II. Meşrutiyet d¼neminde gedik usul¼ kaldırılarak gedikli meyhanelere ruhsat alma y¼k¼ml¼l¼đ¼ getirilmiştir.⁵⁴

Kutsal mekanlara yakın olan meyhanelerin kapatılmasına ilişkin çeşitli vilayetlerden gelen şikâyetler ve bilgilendirme amacıyla vilayetlere g¼nderilen yazılarda mevcut nizamnamelere uyulması konusunda emirler bulunmaktadır. ¼rneđin; II. Meşrutiyetin ilanından kısa bir s¼re ¼nce Aydın vilayetine meyhanelerin ve m¼skirat satış yerlerinin kutsal mekânlara mesafesi ile ilgili olarak g¼nderilen bir yazıya verilen cevapta, cami ve mescit gibi yerlerin meyhane ve emsali mahallerin arasındaki mesafenin tayini için cami ve mescitlerin sınır bitiminden başlanarak, meyhane ve emsali mahallerin meydanına kadar mesafenin ¼lç¼lmesi ve muamele-i nizamiyenin ona g¼re yapılması gerektiği bildirilmiştir.⁵⁵ Yine İstanbul Polis M¼d¼rl¼đ¼ne g¼nderilen yazıda ise çeşitli ihbarlar üzerine bundan b¼yle M¼sl¼manların meyhane ve m¼skirat satılan mahallere girmelerine m¼saade eden baş komiserlerin bu durumdan şiddetle mesul tutulacakları ve g¼revli memurların gece g¼nd¼z teftiş etmeleri bildirilmiştir.⁵⁶

Bunun ¼rneklerinden biri de Dâhiliye Nezareti'nin 7 Ekim 1911 tarihli tebliğidir. S¼z konusu tebliğ, D¼y¼n-ı Um¼miye'nin kutsal mekânlara ile meyhaneler arasında tayin edilen 100 arşın mesafenin yapıların

⁵² Erdal İnce, "İkinci Meşrutiyet D¼neminde M¼skirat ve M¼skirat Satan Yabancı Esnafa İzin Verilmesi", Tarih ve G¼nce, Atat¼rk ve T¼rkiye Cumhuriyeti Tarihi Dergisi, II/5, Yaz 2019, s.413.

⁵³ İnce, a.g.m., s.413.

⁵⁴ ¼zt¼rk, a.g.t., s. 47.

⁵⁵ BOA., DH.MKT., 1252/14, (H. 3 Rebi¼lahir 1326/M. 5 Mayıs 1908); BOA, BEO., 3429/257143, (H. 26 Ramazan 1326/M. 22 Ekim 1908).

⁵⁶ BOA., ZB., 383/63, (R. 12 Haziran 1324/M. 25 Haziran 1908).

bitişiklerinden değil, buldukları sokakların ortalarından ya da devamından itibaren başlatılmasını talep etmesi üzerine gönderilmiştir. Aynı zamanda kapatılan bazı meyhanelerin yakınındaki ibadethanelerin bir kısmının harap olduğu ve ibadet yapılmadığı belirtilerek meyhane ruhsatlarının yenilenmesi istenmiştir. Bunun üzerine Dâhiliye Nezareti, daha önce alınan karar gereğince meyhanelerin bitişiğinden kutsal mekânların duvarlarının başladığı yer itibariyle 100 arşın mesafenin uygulanması gerektiğini ve bundan taviz verilmemesini bildirmiştir. Buna ek olarak ruhsat verilecek ya da ruhsatı yenilenecek olan meyhanelerin çevresinde ibadet edilmeyen camiler, eğitim verilmeyen medreseler ve tekkeler varsa ruhsatlarının verilmesini; ancak bu kutsal mekânların sonradan onarılarak faaliyete geçirilmesi durumunda verilen ruhsatların iptal edilerek meyhanelerin kapatılması belirtilmiştir. Aynı tebliğde ruhsatlı meyhaneler de dâhil olmak üzere yakınlarında tarihi bir şahsiyetin mezarı tespit edilen meyhanelerin ruhsatlarının iptal edilmesi, mezarlık yerlerinde henüz cenaze defnedilmemiş dahi olsa yakınlarında meyhane açılmasına izni verilmemesi emredilmiştir. Yine önceki nizamnamelerde belirtilen 2. maddeye⁵⁷ vurgu yapılarak karakolhanelerin karşısında ya da yanı başında bulunan müskirat dükkânlarına ruhsat verilmeyeceği bildirilmiştir. Bu meyhanelerin durumları ile ilgili belediyelerin ve zabıta memurlarının gerekli incelemeleri yapmaları, gedikli-gediksiz ayrımı yapılmadan gerekli muamelenin icrası ve son olarak durumlarının belirlenmesi için kararın vilayet idari meclisine bırakılması istenmiştir.⁵⁸ Meyhanelerin kapatılmasına dair daha önceden yayınlanan nizamnamelerde alınan kararların bir örneği de 21 Nisan 1912 tarihli ve 187 numaralı Şûrâ-yı Devlet kararı ve bu karara bağlı olarak çıkarılan nizamname ile belirtilmiştir. Bu nizamnameye göre ibadet yerleri ile meyhane ve içkili yerler arasındaki mesafenin 100 arşın olması gerekliliği yinelenmiştir.⁵⁹

Edirne, Balkanlara yakınlığı nedeniyle fethedildiği dönemden itibaren gayrimüslim nüfusun yoğun bir şekilde yaşadığı şehirlerden biri olmuştur.

⁵⁷ “Cami ve tekke ve medrese ve türbelere 100 arşından yakın olan mahallerde ve karakolhanelerin yanı başında ve ne de karşılarında, sırf İslam mahallerinde, umur-ı zabıta ve adet-i beldece mahzur görünen mevkilerde müskirat dükkânı ve mağazalarının küşadına ruhsat verilmeyecektir. Bkz. “Kıyye ve Kadeh ile Müskirat Satanlardan Alınacak Resm-i Bey’iye Nizamı”, Düstur, 1. Tertip, C. 2, (R. 15 Ağustos 1283/ M. 27 Ağustos 1867), s. 712.

⁵⁸ BOA., DH.MB.HPS. M., 2/44, (H. 13 Şevval 1329/M. 7 Ekim 1911); BOA., DH. HMŞ., 26/40, (H. 8 Zilhicce 1329/M. 30 Kasım 1911).

⁵⁹ Ayrıntı için bkz. BOA., DH.EUM.THR., 100/26, (4 Cemaziyelahir 1330/M. 21 Nisan 1912).

Gayrimüslimlerin içki üretimi, satışı ve tüketilmesi Edirne'de oldukça yaygındı. 1653 yılında şehri ziyaret eden Evliya Çelebi, seyahatnamesinde Edirne'deki içki kültürüne dair bilgiler aktarmıştır.⁶⁰ Evliya Çelebi'den yaklaşık 300 yıl sonra da durumunda bir değişiklik olmayan Edirne şehrinde müskirat satışına dair yayınlanan nizamnameler sebebiyle kısıtlamalara devam edildiği tespit edilebilmektedir. İstanbul gibi bu şehirde de uygulamalardaki usulsüzlükler sebebiyle meyhanelerin kutsal mekânlara yakın bölgelerde açılmasının yanı sıra uzun yıllar faaliyet göstermiş olan gedikli meyhanelerin ruhsatlarının yenilenmesi gibi hususlar bu ve benzeri nizamnamelerin düzenlenmesinin başlıca sebeplerini oluşturmuştur.⁶¹

Hazırlanan nizamnameler ile cami, mescid, tekke, medrese, İslam mahalleleri, mezarlık ve karakolhane yakınlarında müskirat satışı yasaklanmıştır. Tespit ettiğimiz kayıtlar yasakların sadece bununla kısıtlı kalmadığını göstermektedir. 23 Nisan 1910 tarihinde muhtemelen şikâyetler üzerine Edirne vilayetine gönderilen bir kayıтта, Edirne Mahkeme-i Şeriyye'si ile Adliye dairelerinin 4 metre karşısında bulunan bir handa yemekli ve içkili satışların yapıldığı bildirilmiş, bununla ilgili araştırma istenmiştir. Bunun üzerine yapılan incelemeler sonucunda tutulan raporlar Edirne Vilayet Meclisi İdaresine gönderilmiştir. Vilayet meclisinden alınan karar gereğince handa müskirat satışı yasaklanmıştır.⁶² Bu karar, müskirat satışının resmî kurumlar çevresinde de yasakladığını göstermektedir. Bir diğler sorun ise söz konusu yazıda arşın yerine metre cinsinden ölçü biriminin kullanılmasıdır. Sonraki kayıtların bir kısmında da metre tabirinin kullanılmaya başlanması, kapatılan meyhane sahiplerinin itirazlarına neden

⁶⁰ 1653 yılında Edirne'yi ziyaret eden Evliya Çelebi, seyahatnamesinde şehirdeki keyif verici içecekler için şu sözleri telaffuz etmiştir: “*Evvela kırmızı renkli şarabın damlası haramdır, ancak günahkâr ve sapkınlar arasında beğenilen yılan zehri gibi şırası vardır. Ve Muaviye ve Saltık Bay'ın icat ettiği cüllab gibi (gülsüyu gibi) koyu bozası olur. Vişne suyu, hal suyu, hardaliyesi (rakısı) ve poloniyesi (rakısı) meşhurdur, ama misk kokulu ayva perverdesi (reçeli) Amasiyye perverdesinden daha iyidir.*” Evliya Çelebi, Günümüz Türkçesi ile Evliya Çelebi Seyahatnamesi, C. 3/2, (Haz. Seyit Ali Kahraman, Yücel Dağlı), YKY Yay., İstanbul 2006, s. 607.

⁶¹ 1859 yılında Edirne'de Kirişhane civarında Evliya Kasım Paşa Mahallesi'nde Keresteci Estali'ye ait Attar dükkanının meyhane yapılmasına müsaade verilmemesine dair bkz. BOA., HR.MKT., 314/71, (H. 25 Rebiülahir 1276/M. 21 Kasım 1859); 1873 yılı içerisinde Edirne Tüfengçiler Çarşısında bulunan meyhane ve müskirat satışı yapılan yerler hakkındaki ruhsat tahkikatları ve şikâyetler hakkında bkz. BOA, HR.MKT., 787/85, (H. 5 Rebiülahir 1290/M. 2 Haziran 1873); 1875 yılında Kosti Tufan ve Hancı Yorgaki Efendilerin müskirat satışı yapan mağazalarının kapatılmasının ve yasaklanmasına dair bkz. BOA., HR.MKT., 883/21, (H. 4 Cemazyelahir 1292/M. 8 Temmuz 1875).

⁶² BOA., DH. MUİ., 88/51, (H. 30 Cemaziyelevvel 1328/M. 9 Haziran 1910).

olmuştur. Bu nedenle Dâhiliye Nezareti Edirne vilayetine gönderdiği açıklama ile durumu şu şekilde düzeltmiştir:

“Cami ve mescid-i şerif gibi mabeyn-i diniyye ile meyhane ve emsali mahaller arasındaki mesafenin sureti tayini hakkında Şûrâ-yı Devletçe ittihaz olunan ta'mimen tebliğ kılınan kararda mesafe-i mezkurenin 100 metre olarak tayini gösterilmiş ise de Müskirat Beyiye Nizamnamesinin ikinci maddesi iş bu mesafe 100 arşın olarak belirtildiği cihetle istifsar muameleye dair Edirne vilayetinden varid olan tahriratın takdimi Dâhiliye Nezareti'nin Şûrâ-yı Devlete havale buyurulan R. 20 Teşrinevvel sene 1327 (M. 2 Kasım 1911) tarihli ve 2069 numaralı tezkiresi Mülkiye Dairesinde kıraat olundu. Bu hususa dair tanzim ve takdim kılınmış olan 1 Eylül sene 1327 tarihli mazbatanın celb ve tedkik olunan müsveddesine naziren meyhane ve emsali mahaller ile mabeyn-i diniyye arasındaki mesafenin 100 arşın olduğu inha kısmında gösterildiği halde karar mahallinde mesafe-yi mezkurenin 100 metre olarak uygulanmasının hata olduğu anlaşılması olduğundan keyfiyetin cevaben Edirne vilayetine ta'mimen vilayet-i saire ile elviye-yi gayri mülhakaya tebliğ hususunun Dâhiliye Nezaretine havalesi ve Maliye Nezaretine malumat itası tezkire kılındı.”⁶³

Yukarıdaki açıklamada kutsal mekânlara yakın olan meyhaneler ile ilgili mesafe tayini konusunda herhangi bir değişikliğin olmadığı, sorunun çıkış noktasının uygulama esnasında yapılan yanlışlıklardan kaynaklandığı belirtilmiştir.

Edirne'de kutsal mekânlara yakın olan meyhanelere dair tutulan kayıtlardan biri de 1910 tarihlidir. Bu kayıta camilere ve mescitlere yakın olmasına rağmen halen faal bir şekilde içki satışı yapan meyhanelerin isimleri bulunmaktadır. Buna göre Edirne'de camilere yakın olduğu bilinen meyhane ve gazinolar şu şekildedir:⁶⁴

Tablo 1: Edirne'de camilere yakınlığı bildirilmiş meyhane ve gazinolar.

Esamisi	Mevkileri	Arşın	Mesafeler	
1	Virgidi Otel ve Gazinosu	Tüfengçiler Caddesi	95	Cami harabesinin havalisinin duvarından itibaren otelinin duvarına kadar

⁶³ BOA., DH.HMŞ., 26/40, (H. 23 Zilkade 1329/M. 15 Kasım 1911).

⁶⁴ BOA., DH.MUİ., 86/21, (H. 9 Ramazan 1328/M. 14 Eylül 1910), s. 4.

Sarıoğlu, T. (2022). M¼skirat Nizamnameleri'ne G¼re Meyhanelerin Kapatılması ve II. Meşrutiyet D¼neminde Edirne Uygulamaları. ABAD, 5(9), 149-178.

2	Pirikli'nin Birahanesi	T¼fengçiler Caddesi ve Odun Kapı	90	Cami harabesinin havalisinin duvarından itibaren birahanenin duvarına kadar
3	Paşah Han'ında Bizans Otel ve Gazinosu	Saraçlar Caddesi	114,5	Caminin harabesinin havalisinin duvarından itibaren hanın kapısına kadar
4	Avramidi Yanako'nun Meyhanesi	Unkapanı Caddesi	90	Cami olmadığı Pamukçu Han'ın derunundan lonca yerinden itibaren meyhanenin kapısına kadar
5	Celep oğlu Yani Meyhanesi	Balık Pazarı Caddesi	50	Ali Paşah'nın arkasında (harikten sonra) açılan yeni yoldan itibaren meyhanenin kapısına kadar
6	Celep Yorgaki Meyhanesi	Abacılar başında	103	Mescidin duvarından itibaren cami olmadığı ve pamukçuların derunundan loncaya kadar
7	İstavri Meyhanesi	Abacılar başında	110	Mescidin duvarından itibaren cami olmadığı ve pamukçuların derunundan loncaya kadar
8	Bunlara yakın iki meyhane	Abacılar başında	110	Mescidin duvarından itibaren cami olmadığı ve pamukçuların derunundan loncaya kadar
9	Saraçhane'deki Donasaki Meyhanesi ve Hanı	Saraçhane Caddesi	101	Caminin havalisinin duvarından itibaren meyhanenin duvarına kadar
10	Hacı Andonoğlu	Kıyık Caddesi	90	Caminin havalisinin duvarından itibaren

Sarıoğlu, T. (2022). M¼skirat Nizamnameleri'ne G¼re Meyhanelerin Kapatılması ve II. Meşrutiyet D¼neminde Edirne Uygulamaları. ABAD, 5(9), 149-178.

	Meyhanesi			meyhanenin duvarına kadar
11	Koçuna Meyhanesi	Kıyık Caddesi	90	Caminin havalisinin duvarından itibaren meyhanenin duvarına kadar
12	Koçuna Meyhanesi	Kıyık Caddesi	90	Caminin havalisinin duvarından itibaren meyhanenin duvarına kadar
13	Kovanakoğlu Meyhanesi	Kıyık Caddesi	100	Caminin havalisinin duvarından itibaren meyhanenin duvarına kadar
14	Nalbantoğlu Niko Meyhanesi	Kıyık Caddesi	80	Caminin havalisinin duvarından itibaren meyhanenin duvarına kadar
15	İstefan Liforyadi Meyhanesi	Kıyık Caddesi	87	Maruf olmayan tekkeden itibaren meyhanenin duvarına kadar
16	Mihal Dimitri'nin Meyhanesi	Kıyık Caddesi	92	Maruf olmayan tekkeden itibaren meyhanenin duvarına kadar

Kutsal mekânlarla yakın meyhanelerin kapatılması kararına muhalefet eden gedikli meyhane sahiplerinin gönderdikleri itiraz dilekçeleri ile bu karara tepki göstermişlerdir. Daha önce de belirtildiği üzere gedikli meyhanelerin lonca teşkilatına bağlı olmaları dolayısıyla kapatılma kararı alınması zor olmasına rağmen Ş¼râ-yı Devlet ve vilayet idarelerince alınan kararlarla bu tür meyhanelerin dahi kapattırılması konusunda kararlılık vurgulanmıştır. Buna rağmen uygulamaların usule aykırı olarak devam ettiği, bazı görevlilerin nizamnamelere uymayarak bu türden meyhanelerin içki satışlarına ruhsat verdiği gör¼lmektedir. Bunun birçok örneği Edirne'de de gör¼lmektedir. Yukarıda isimleri belirtilen bu meyhanelerin dışında birçok meyhanenin olduğu bildirilmiştir. Yalnız camilere 20-30 arşın yakınlığı olan bu meyhanelere gedikli olması dolayısıyla ruhsat verilmiştir. Memleketin en meşhur meyhanelerinin dahi kapatıldığı d¼nemde Moskoflu Meyhanesi,

camiiye 40 arşın mesafede olmasına rağmen kapatılmamıştır.⁶⁵ Bu durumun uygulamalarda aksaklık yarattığı dikkate alınarak emirlerin sık sık tekrar edildiği görülmektedir.

Gedikli meyhanelerin ruhsat yenilenmesi örneği sadece Moskoflu Meyhanesi ile sınırlı kalmamıştır. Aşağıdaki tabloda belirtilen meyhanelerin kutsal mekânlara yakınlığı belirlenmesine rağmen bazı devlet görevlilerinin usule aykırı olarak bu meyhanelerin ruhsatlarını yenilediği görülmektedir. Edirne'de bulunduğu bildirilen ve ruhsatları yenilenen meyhanelerin listesi şöyledir:⁶⁶

Tablo 2: Edirne'de camilere yakınlığı saptanan ve ruhsatları yenilenen meyhanelerin listesi.

Esamisi	Mevkisi	Mesafesi
Virgidi Otel	Tüfengçiler Caddesi	Fatma Sultan Camii'ne 67 arşın mesafede bir kapılıdır.
Pirikli'nin Bira ve Meyhanesi	Tüfengçiler Caddesi	Fatma Sultan Camii'ne, Zindanalı Caddesi'nden 38 arşın 18 parmak, Tüfengçiler Sokağı'ndan 92 arşın 19 parmaktır. Biri bahçeye diğeri meyhaneye bakan iki kapısı mevcuttur.
Avramoğlu Yanako Meyhanesi	Odun Kapısında	Nalbur Hacı Emin Ağa ve Kazzaz Halaçlı Camiilerine 78 arşın 8 parmak mesafede eski iki kapılıdır. İki ahıra art kapısı sed (kapalı) edilmiştir.
Bizans Otel ve Gazinosu	Saraçlar içinde	Otel kapısından Saraçlar Camii duvarına kadar 84,5 arşındır. Caminin aynı duvarına bitişik olan müskirat deposunun camiiye uzaklığı 17 arşın 18 parmak mesafededir ve bir kapılıdır.
Celepoğlu Yani Meyhanesi	Balık Pazarında	Ali Paşa Camii'ne yakın 4 arşın 12 parmak mesafede bir kapılıdır.
Şapkalı Vasilaki Meyhanesi	Odun Kapısında	Halaçlı Mescidi'ne 78 arşın 8 parmak mesafede bir kapılıdır.
İstavrinin Meyhanesi	Odun Kapısında	Halaçlı Mescidi'ne 89 arşın 20 parmak mesafededir. Gazi İbrahim Bey

⁶⁵ BOA., DH.MUİ., 86/21, (H. 9 Ramazan 1328/M. 14 Eylül 1910), s. 4.

⁶⁶ BOA., DH.MUİ., 86/21, (H. 9 Ramazan 1328/M. 14 Eylül 1910), s. 5.

Sarıoğlu, T. (2022). Müskirat Nizamnameleri'ne Göre Meyhanelerin Kapatılması ve II. Meşrutiyet Döneminde Edirne Uygulamaları. ABAD, 5(9), 149-178.

		Mescidi'nin mektep kapısı ve cami havalisine girilmeksizin arka tarafta 92 arşın 22 parmak mesafededir. Eskice iki kapılıdır. Aynı suretle icra kılınacak mesafeden istifade ile diğer sokağa açılan kapı ihtiyaten sed edilmiştir.
Celepoğlu Yorgi Meyhanesi	Odun Kapısında	Halaçlı Mescidi'ne 97 arşın 6 parmak mesafededir. Gazi İbrahim Bey Mescidi mektebinin kapısı ve cami havalisine girilmeksizin arka tarafın bir kısmı Hükümet Caddesi'ne bilmesafe 86 arşın 10 parmak mesafededir. Eskice iki kapılıdır. Aynen bu suretle icra kılınacak mesafeden istifade ile diğer sokağa açılan kapı ihtiyaten sed edilmiştir.

Edirne'de camilere ve mescitlere yakınlığı doğrultusunda kayıtları yapılan 8 adet meyhaneden Virgidi Otelı ve Pirikli Meyhanelerine Manyas Mevki Komiseri Ali Galip Efendi tarafından ruhsat verilmiştir. Diğer 6 adet meyhaneye ise Merkez Polis Komiserliğinde bulunan Komiser Mehmed Efendi, Merkez Tahrirat Kâtibi Murad Bey ve Belediye Kaleminden Koçu Efendinin ruhsat verdiği belirtilmiştir. 23 Mayıs 1910'da kendilerine gönderilen emirleri takip etmeyerek camilere ve mescitlere yakın meyhanelere izin veren bu kişiler hakkında rapor düzenlenmesi istenmiştir.⁶⁷

Yukarıda (Tablo 2) isimleri belirtilen meyhanelerin kapatılması ile ilgili kararlara Düyün-ı Umûmiye Müdüriyetlerinin de müdahil olduğu anlaşılmaktadır. Edirne idaresince söz konusu müdürlüklere gönderilen tebligat ile Müskirat Nizamnamesinin 2. maddesi gereğince mescitlere 100 arşından yakın olan meyhanelere ruhsat verilmeyeceği bildirilmiştir. Bu doğrultuda Düyün-ı Umûmiye İdaresi kapatılması talep edilen gazino ve meyhanelerin gedikli oldukları gerekçesini ileri sürerek itiraz etmişlerdir. İtirazlar üzerine Edirne Merkez Kazası İdare Meclisi'nin 9 Mart 1910'da aldığı kararda mevcut nizamnamenin 2. maddesine vurgu yapılmıştır. Söz konusu madde şu şekildedir:

“Cami ve tekke ve medrese ve türbelere 100 arşından yakın mahallerde ve karakolhanelerin yanı başında ne de karşılarında ve sırf İslam mahallelerinde ve umur-ı zabita ve adet-i beldece mahzur görünen mevkilerde müskirat dükkânı ve mağazalarının küşadına

⁶⁷ BOA., DH.MUİ., 86/21, (R. 10 Mayıs 1326/M. 23 Mayıs 1910), s. 5.

*ruhsat verilmeyeceği ve eşya-yı saire olmayıp yalnız müskirat satılan mahallerin bir kapısı olmak üzere arazisinin her yanının duvarlar ile çevrili olması gerektiği gibi cami, medrese ve tekke arsaları civarında müskirat satışına ruhsat verilmemesi...*⁶⁸

İtirazlarda gedikli olduğu bildirilen Amerika Oteli ve Gazinosu'nun Saraçhane Camii'ne 30 adım, Balık Pazarı'ndaki meyhanelerin Ali Paşa Camii'ne 50 adım, Rumeli Gazinosu'nun Saraçlar Camii'ne 50, Tahmis'teki Çukur Meyhanesi'nin Saraçlar Mescidi'ne 100, Gendümgüp Mescidi arsasına 8 ve Tüfenkçiler içindeki iki kapılı meyhanenin bir kapısının Tanburacı Camii'ne tesiri ve arka kapısının 50 adım mesafede bulunduğu saptanmıştır. Belirlenen bu mesafeler meclis tarafından merkez kaza kaymakam vekiline bildirilmiş, herhangi bir ayrıcalığa sahip olmayan bu meyhanelerin nizamname gereğince belediye kalemi vasıtasıyla ruhsatlarının yenilenmemesi kararı çıkarılmıştır. Bu karar Düyûn-ı Umûmiye Müdüriyetine tebliğ edilerek belirlenen yerlerde müskirat satışına devam eden meyhanelerin derhal kapatılması, kendilerine daha uygun bir yer bulununcaya kadar sahiplerinin azline ve altı ay içerisinde gönderilen hükmün yerine getirilmesi emredilmiştir. Edirne meclisinin almış olduğu bu karara itiraz eden meyhane ve gazino sahipleri, tezkirelerinin yenilenmeyeceğini bilmelerine rağmen eskiden beri müskiratçı ve gedikli olduklarında ısrar ederek ruhsatlarının yenilenmesini talep etmişlerdir. Ancak gerek Edirne Meclisi'nin 12 Mart'ta almış olduğu karar, gerekse Düyûn-ı Umûmiye Müdürlüğüne gönderilen 15 Mart ve 12 Temmuz tarihli yazıya ilişkin Şûrâ-yı Devlet mazbatalarına göre eskiden beri müskirat satışı yapan gedikli meyhanelerin de kapatılması kararı verilmiştir. Yine aynı yazıda nizamnameye uygun olan gedikli meyhanelerin kapatılmadığı, buna rağmen kapatılan meyhanelerin camilere ve mescitlere yakınlığı gerekçe gösterilerek ruhsatlarının yenilenemeyeceği vurgulanmıştır.⁶⁹

Bu dönem içerisinde Kıyık Sempti'ndeki meyhaneler ve Saraçhane başındaki meyhane hakkında da çeşitli kararlar alındığı görülmektedir. Edirne vali vekilinin Dâhiliye Nezareti tarafından gönderilen 9 Mayıs 1910 tarihli tahrirata verdiği cevapta, Kıyık Sempti'nde bulunan meyhane hakkında yapılan tahkikat üzerine bu meyhanenin duvarının camilere uzaklığının 100 arşın olduğu, yine Saraçhane başındaki meyhanenin mescid-i şerifin dış

⁶⁸ Bu kararın aynısı Dâhiliye Nezareti'nin 1 Aralık 1883 tarihli ve 159 numaralı tahriratında da belirtilmiştir. BOA., DH.MUİ., 86/21, (R. 10 Mayıs 1326/M. 23 Mayıs 1910), s. 6.

⁶⁹ BOA., DH.MUİ., 86/21, (R. 10 Mayıs 1326/M. 23 Mayıs 1910), s. 6.

kapısına 92 arşın 18 parmak mesafede bulunduğu ve hibir Şekilde ruhsat verilmesine uygun olmadığı belirtilmiştir. Bu araştırmalar iin Edirne Vilayeti İdare Meclisince belediye kalemi, polis komiserleri ve merkez kazası tahrirat kaleminden oluşan bir komisyon kurulmuştur. Bu komisyon tarafından yapılan incelemeler,  kıta rapor Şeklinde suretleri ile Meclis-i Mebusan'a ve alakalı nezaretlere gnderilmiştir. Bu raporların ierisinde meyhanelerin ihlallerini gsteren pusulalar ve gnderilen arzuhaller bulunmaktadır.⁷⁰ Yine bu komisyon üyelerince yapılan bu incelemeler neticesinde 24 Temmuz 1910 tarihinde alınan karar zerine Kıyık Sempti'nde camilere ve trbelere yakın olan 7 meyhanenin kapatıldığı grlmektedir. Belediye Kalemi'nden Vasilaki Efendi, Merkez Kaza Tahrirat Kâtibi Murad Bey ve Kıyık Mevki Komiseri Mustafa Efendi tarafından hazırlanıp onaylanan ve kapatılan meyhanelerin listesi şu Şekildedir:⁷¹

Tablo 3: Kıyık Sempti'nde kapatılan meyhanelerin listesi.

Yeri ve Meyhane Adı	Aıklama
Kıyık'ta Kırkkiliseli İstefanaki Meyhanesi	Bu meyhanenin üstü otel olarak kullanılmaktadır. Bundan dolayı kapı sayısı fazla olmakla beraber ler Trbesine 83 arşın 7 parmak mesafededir.
Kıyık'ta Meyhallık Meyhanesi	Bir kapılı ve ler Trbesine 84 arşın 18 parmak mesafededir.
Kıyık'ta Yovanakioğlu Meyhanesi	Kıyık'ta Brnck Mustafa Efendi Cami-i Şerif'e 4 arşın 18 parmak mesafededir.
Kıyık'ta Yovanakioğlu'nun diğer meyhanesi	Brnck Mustafa Efendi Cami-i Şerif'e 58 arşın mesafede ve bir kapılıdır.
Kıyık'ta Hacı Andon Meyhanesi	Brnck Mustafa Efendi Cami-i Şerif'e 76 arşın 14 parmak mesafede ve bir kapılıdır.
Kıyık'ta Kou Meyhanesi	Brnck Mustafa Efendi Cami-i Şerif'e 84 arşın 12 parmak mesafede ve bir kapılıdır.
Kıyık'ta Muhtar Andon'un Meyhanesi	Brnck Mustafa Efendi Cami-i Şerif'e 50 arşın 6 parmak mesafede ve bir

⁷⁰ BOA., DH.MUİ., 86/21, (R. 10 Mayıs 1326/M. 23 Mayıs 1910), s. 9.

⁷¹ BOA., DH.MUİ., 86/21, (R. 10 Mayıs 1326/M. 23 Mayıs 1910), s. 10.

	kapılıdır.
--	------------

Saraçhane başındaki meyhane için tutulan raporda ise Çakır Ağa Camii'ne mesafesinin cami kapısına kadar 92 arşın 18 parmak, meyhane kapısının iki tarafı da dâhil edildiğinde caminin ön tarafındaki türbeye mesafesinin ise 100 arşın 18 parmak civarında olduğu kaydedilmiştir. Buna rağmen söz konusu meyhanenin otuz yıldan fazla olmak kaydıyla ruhsatının sürekli yenilendiği belirtilmiştir. Aynı zamanda raporda meyhanenin yerini ve kutsal mekânlara mesafesini gösteren bir kroki çizilmiştir (Bkz. Ek 1).⁷²

3. Edirne'deki Meyhanelerin Kapatılmasına Dair Yapılan İtirazlar

Kayıtlara göre kutsal mekânlara yakın olan meyhanelerin kapatılma ilamlarının sahiplerine verilmesi üzerine meyhane sahiplerinin itirazlarını iki yol takip ederek yaptıkları görülmektedir. Bunlardan birincisi Edirne Düyûn-ı Umûmiye Müdürlüğüne müracaatlar, ikincisi ise doğrudan Dâhiliye Nezaretine gönderdikleri itiraz dilekçeleridir. Yine kayıtlarda Düyûn-ı Umûmiye'nin sıklıkla bu meyhanelerin müracaatlarını Osmanlı hükümetine bildirdikleri ve gerekçelerle birlikte itiraz ettikleri anlaşılmaktadır. Özellikle Düyûn-ı Umûmiye'nin gedikli meyhanelerin kapatılmaması konusundaki ısrarlarına karşılık gerek mevcut nizamnamelerde belirtilen ikinci madde gereğince, gerekse Şûrâ-yı Devlet tarafından Edirne vilayetine gönderilen 19 Mayıs 1910 tarihli mazbata kararınca olumsuz cevaplandırıldığı görülmektedir. Edirne Düyûn-ı Umûmiye Komiserliği'ne yapılan açıklamada sebep olarak Edirne zabıtasının yapmış olduğu araştırmalarda bu tür yerlerde asayişin sağlanmasının sıkıntılı olduğu, gedikli de olsa kutsal mekânlara yakın olan meyhanelerin ruhsatlarının yenilenmeyeceği bildirilmiştir. Düyûn-ı Umûmiye'nin Edirne Vilayet Meclisi'nin almış olduğu kapatma kararlarına tepkisinin devam etmesi üzerine konunun Şûrâ-yı Devlet'e intikal süreci başlatılmıştır.⁷³

Edirne'de kutsal mekânlara yakın yerlerdeki meyhanelerin kapatılması kararları üzerine sahiplerinin Dâhiliye Nezareti'ne çeşitli dilekçeler göndererek itirazlarını bildirdikleri görülmektedir. Bunlardan biri Rumeli Gazinosu sahibi Agop Hayrayan, Agas Oteli sahibi Milaranka?, Toma Meyhanesi sahibi, Hacı Alko, Kara Panayot, Avramidi Yanako ve Amerika Oteli sahibi Juvannis Niuongilus'un imzalarının bulunduğu dilekçededir. Söz konusu dilekçede, otellerinin 50-60 ve hatta 90 seneden beri ruhsatlı oldukları, müskirat satışı yapan gedikli gazinolarının nizamnameye aykırı

⁷² BOA., DH.MUİ., 86/21, (R. 10 Mayıs 1326/M. 23 Mayıs 1910), s. 11.

⁷³ BOA., DH.İD., 96/2, (H. 7 Zilhicce 1328/M. 10 Aralık 1910).

olduğu gerekçesiyle Edirne Vilayeti İdare Meclisi tarafından ruhsatlarının yenilenmediğinden bahsetmişlerdir. İtiraz dilekçelerinde Ş¼râ-yı Devlet'in 27 Temmuz 1879 tarihli ve 89 numaralı mazbatasına g¼re gedikli meyhanelerin nizamnameden istisna olduğu, gedikli meyhanelerin gediksiz meyhaneler ile karıştırılmaması gerektiği belirtilerek ruhsatlarının yenilenmesini talep etmişlerdir.⁷⁴

Edirne'de kapatılan meyhanelerin sahiplerinin itirazlarını doğrudan ilettikleri bir diğer merci de Meclis-i Mebusan'dır. Örneğin; Meclis-i Mebusan'a 1 Nisan 1910 tarihinde gönderilmiş, İstefan Veleği Ligor, Parmaklı Dimo, İsak Gehidis, Amerika Gazinosu ve meyhanesi adına Şekerciyan, Avramidis Yanaki ve Yani Ligor Yara imzalı bir dilekçe gör¼lmektedir. Dilekçe sahipleri, meyhanelerinin 1866 yılına ait bir nizamnameye g¼re kapatıldığını belirtmişlerdir. Halbuki bu meyhanelere aradan ge¼en yarım asır bir süre zarfında ruhsat verildiğini ve muaf tutulduğunu bildirmişlerdir. Bu süre zarfında yür¼rlükte olmasına rağmen bu nizamnameye g¼re meyhanelere işlem uygulanmasının doğru olmadığını ve mağdur olduklarını ifade etmişlerdir. Cami harabeleri de göz önünde bulundurularak seksen yıldır çalıştırılan meyhanelerine ruhsat verilmemesinin kendilerine ve çalışanlarına zarar verdiğini belirtmişlerdir. Meyhane sahiplerinin iki ge¼im kaynağından birinin meyhane işletmeciliği, diğerinin ise ziraat ve bağcılık olduğunu, meyhanelerinin kapatılmasının bu iki kaynaklarına zarar vereceğini izah etmişlerdir. Yine birkaç yüzyıldır üzerinde kitabesi bulunmayan bir mezar taşı veya nişanı bulunmayan arsaya yakın meyhanelerin, bu tür yerlerde önceden cami olduğu iddia edilerek işletmeye izin verilmediğini, bunun nizamnameye uygun olmadığını dile getirmişlerdir. Edirne hükümetinin bu durumda mevcut nizamnameye tezat oluşturunca şekilde hareket ettiğini söyleyerek meyhanelerinin usule aykırı olarak kapatıldığını iddia etmişlerdir.⁷⁵

Edirne'de kapatılan meyhaneler ile ilgili diğer bir itiraz ise İsak Tahir Gazinosu sahibi Parmaklı Efendi'nin 17 Eylül 1911 tarihinde Dâhiliye Nezaretine gönderdiği bir telgraftır. Telgrafta, Edirne'deki gazino ile oteli için 150 yıldır ruhsat aldığını, ancak kapatıldığını belirtmiştir. Çok eskilere dayanan işletmesini tekrar açmak için Dâhiliye Nezaretinden Edirne vilayetine gönderilecek bir emir ile ruhsatının yenilenmesini talep etmiştir.⁷⁶ Ancak yukarıda gör¼ldüđu üzere uzun yıllar faaliyet gösteren meyhaneler,

⁷⁴ BOA., DH.MUİ., 86/21, (R. 10 Mayıs 1326/M. 23 Mayıs 1910), s. 8.

⁷⁵ BOA., DH.MUİ., 86/21, (R. 10 Mayıs 1326/M. 23 Mayıs 1910), s. 14.

⁷⁶ BOA., DH.İD., 96/2, (H. 7 Zilhicce 1328/M. 10 Aralık 1910).

yayınlanan nizamnamelere uygun olmadığı gerekçesiyle kapatılmıştır. Bu durum gayrim¼slimlerde çeşitli tepkilere neden olsa da Edirne idaresi, nizamnamelerin hükmettiği uygulamalardan taviz vermeyerek gereğini yaptığı anlaşılmaktadır. Bu nedenle meyhane sahipleri tarafından gönderilen şikâyet ve itiraz dilekçeleri olumlu karşılanmamıştır.

Sonuç

T¼rklerde içki kullanımı, İslamiyet'in kabul¼nden sonra yasaklanmış olsa da üzerinde hakimiyet kurduğu toplumların etkisiyle sosyal hayatın bir parçası olmaya devam etmiştir. Osmanlı sınırlarının genişlemeye başladığı dönemlerden itibaren gayrim¼slim unsurlar ile ortak bir yaşam alanı haline gelen şehirlerde içki kültürünün gelişmeye başladığı gör¼lmektedir. Osmanlı idarecileri, dini nedenlerle içkinin yasak olması nedeniyle Müsl¼manlara çeşitli yaptırımlar uygularken, gayrim¼slimlere içki üretimi, tüketimi ve satışı ile ilgili muafiyetler uygulamışlardır. Bu nedenle ülkenin önemli bir ekonomik geliri haline gelen içkinin tüketilmesinin de ön¼ne geçilememiştir. Toplumsal hayata dair içki yasakları konusunda defalarca fetva verilmiştir. Ancak içkiden alınan vergi nedeniyle meyhanelere ilişkin esaslar üzerinde değişikliklere gidilmiştir. Bu değişikliklerin kökeninde yüzyıllarca süren Osmanlı geleneksel yapısının değişen koşullar ve ihtiyaçlar karşısında esnetilmesi yatmaktadır. Bu doğrultuda özellikle eski Bizans şehirlerinden kalma kökl¼ meyhane kültürünün zaman içerisinde yaygınlaşması ve bu şehirlerde meyhane sayısının kontrols¼z bir şekilde artması nedeniyle çeşitli nizamnameler yayınlanmaya başlanmıştır. Sıklıkla 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren görd¼ğ¼m¼z bu nizamnamelerin en önemli maddelerinden biri de cami, mescit, tekke, medrese, mezarlık, devlet kurumları, karakolhanelerin 100 arşın yakınında ve İslam mahallelerinde içki satışı ya da tüketiminin yasaklanmasıdır. İçki satışı, üretimi ve tüketimi ile ilgili bu nizamnameler, II. Me¼rutiyet'in ilanından sonra da geçerliliğini korumuştur.

Edirne gayrim¼slimlerin de yaşadığı bir şehir olması sebebiyle içki üretiminin, tüketiminin ve satışının yaygın olduğu bir şehir konumundadır. Şehirdeki meyhanelerin kökl¼ olması, uzun yıllar faaliyetlerini sürdürmesi, şehirdeki kutsal mekanların zarar görmesi sebebiyle birçok şikâyet ve sorunun ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu nedenle Osmanlı yöneticilerinin içki tüketimi ve üretimi ile ilgili aldıkları kararların uygulanmaya konulduğu bölgelerin başında gelmektedir. Bu kararların bir an evvel uygulanması hususunda en önemli etkenlerden biri de şehir nüfusunun büyük çoğunluğunun Müsl¼man olmasıdır. Nasıl ki İstanbul'da kutsal mekânlara yakın yerlerde açılan meyhaneler çeşitli rahatsızlıklara ve

şikâyetlere neden olduysa kadim bir başkent olan Edirne için de durum aynen geçerli olmuştur. Bu doğrultuda daha önce yayınlanan nizamnamelerin uygulanması süreci Edirne de görülmektedir. Uygulamalarda özellikle kutsal mekânlara yakın olan meyhanelerin kapatılmalarında çeşitli zorluklar yaşanmıştır. Kayıtlara göre nizamnamelerin yayımlandığı dönemden itibaren meyhanelerin kutsal mekanlara yakın olup olmadığı dikkate alınarak, ruhsatları yenilenmiş veya yenilenmemiştir. Bu durum bazı devlet görevlilerinin ihmalkarlıklarından kaynaklanmış görünmektedir. Ayrıca nizamnamelerde yer alan kutsal mekânlara mesafe tayini konusundaki açıklamanın suistimal edilmesi, metre ve arşın ölçü birimlerinin birlikte kullanılması çeşitli sorunları beraberinde getirmiştir. Yine nizamnamelere göre kutsal mekânlara 100 arşından yakın olan ve kapatılması gereken meyhaneler hakkında yeterli araştırmaların yapılmaması davalara neden olmuştur. Meyhanelerin kapatılması kararlarına tepki gösteren taraflardan biri de Düyûn-ı Umûmiye İdaresi olmuştur. Bu kuruma İstanbul'dan konuyla alakalı olarak defalarca tebligat gönderilmesine rağmen gayrimüslimler ruhsat taleplerine yönelik itirazlarını sürdürmeye devam etmişlerdir. Bu itirazlardaki yaygın gerekçeler, meyhane ruhsatlarının mevcut nizamnameler döneminden beri yenilenmesi, gedikli meyhane sınıfında olunması, cami veya mescit harabelerinin yanında bulunması ve bunların kapsam dışı gösterilmesi, artık kullanılmayan mezarlıklara yakınlığı gibi nedenler gösterilmiştir. Yalnız gayrimüslim işletmecilerin yaptıkları bu itirazların sonuçsuz kaldığı görülmektedir. Gerek nizamnamelerin ikinci maddesi gerekse Şûrâ-yı Devlet tarafından vilayetlere gönderilen izahatnamelere göre kutsal mekânlara yakınlık arz eden meyhanelerin kapatılması kararı alınmış ve bu gibi yerlerin çevrelerinde dahi içki satışının yapılmasına kesin olarak yasak getirilmiştir. Bu konuda vilayetlerde görevli memurlar sert bir şekilde uyarılmış, kararlara uymayan ya da suiistimal eden görevlilerin cezalandırılacakları tebliğ edilmiştir.

Kaynakça

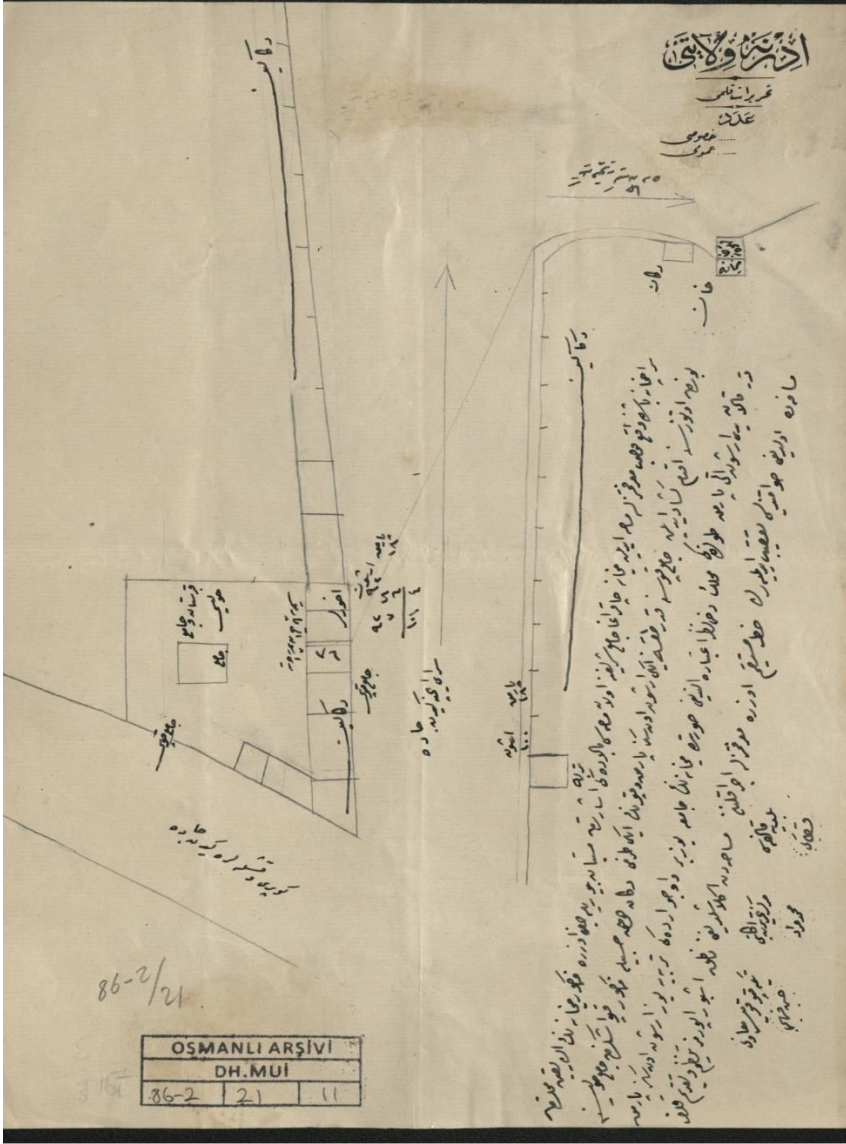
- AKBULUT, Uğur, "Meyhanelerle Mukaddes Mekânlar Arasında Mesafe Tayini: Sultan II. Abdülhamid Devri İstanbul'undan Örnekler", *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, S. 49, Bahar 2016, ss. 211-224.
- AKGÜNDÜZ, Ahmet, "Gedik" maddesi, *TDVİA*, C. 13, Türk Diyanet Vakfı Yay., İstanbul 1996, ss. 541-543.
- BOA., Bab-ı Ali Evrak Odası (BEO.), 3429/257143.
- BOA., Dahiliye Nezareti Emniyet-i Umumiye Tahrirat Kalemi Evrakı (DH.EUM.THR.), 100/26.
- BOA., Dahiliye Nezareti İdare Evrakı (DH.İD.), 96/2.
- BOA., Dahiliye Nezareti Hukuk Müşavirliği Odası Evrakı (DH. HMs.), 26/40.

Sarıoğlu, T. (2022). M¼skirat Nizamnameleri'ne G¼re Meyhanelerin Kapatılması ve II. Meşrutiyet D¼neminde Edirne Uygulamaları. ABAD, 5(9), 149-178.

- BOA., Dahiliye Nezareti Mebânî-i Emîriye ve Hapishaneler M¼d¼riyeti M¼teferrik Evrakı (DH.MB.HPS. M.), 2/44.
- BOA., Dahiliye Nezareti Muhaberat-ı Umumiye Evrakı (DH. MUI.), 86/21, 88/51.
- BOA., İradeler Meclis-i Mahsus Evrakı (İ.MMS.), 22/942, 31/1294.
- BOA., Hatt-ı H¼mayun (HAT.), 189/9020, 189/9014, 1315/51277, 1381/54515.
- BOA., Hariciye Nezareti Mektubi Kalemî Evrakı (HR.MKT.), 314/71, 386/43, 440/66, 787/85, 883/21, 1252/14, 1427/50, 1752/33, 2157/41.
- BOA., Hariciye Nezareti Terc¼me Odası Evrakı (HR.TO.), 202/43, 472/19.
- BOA., Ş¼râ-yı Devlet Evrakı (ŞD.), 2472/14.
- BOA., Zaptiye Nezareti Evrakı (ZB.), 383/63.
- ÇOKUĞRAŞ, Işıl, İstanbul'da Marjinalite ve Mekân (1789-1839): Bekâr Odaları ve Meyhaneler, Basılmamış Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstit¼s¼ Mimarlık ABD., İstanbul 2013.
- DERNSCHWAM, Hans, İstanbul ve Anadolu'ya Seyahat G¼nl¼đ¼, (Çev. Yaşar Önen), K¼lt¼r Bakanlığı Yay., Ankara 1992.
- DEVELLİOĞLU, Ferit, Osmanlıca-T¼rkçe Ansiklopedik L¼gat, Aydın Kitabevi Yay., Ankara 1999.
- D¼STUR, "Sokaklara Dair Nizamname", 1. Tertip, C. 2, (H. 17 Ramazan 1275/M. 20 Nisan 1859), ss. 478-490.
- D¼STUR, "Kıyie ve kadeh ile m¼skirat satanlardan alınacak resm-i bey'ie nizamı", 1. Tertip, C. 2, (R. 15 Ağustos 1283/ M. 27 Ağustos 1867), ss. 712-720.
- ERDİNÇLİ, İhsan, "Yasaklardan Modern Denetime: Osmanlı Devleti'nin İçki T¼ketimine ve Meyhanelere Yaklaşımı", Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi, Y. 16, S. 31, Bahar 2020, ss. 1-32.
- ERDİNÇLİ, İhsan, Sarhoşluktan Keyif Haline: Osmanlı İstanbul'unda İçki İçme ve Meyhâne Adâbı, A.Ü. Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi (OTAM), S. 47, Bahar 2020, ss. 21-44.
- EVLİYA ÇELEBİ, G¼n¼m¼z T¼rkçesi ile Evliya Çelebi Seyahatnamesi, C. 3/2, (Haz. Seyit Ali Kahraman, Y¼cel Dağlı), YKY Yay., İstanbul 2006.
- FAROQHI, Suraiya, Osmanlı K¼lt¼r¼ ve G¼ndelik Yaşam/Ortaçağdan Yirminci Y¼zyıla, (Çev. Elif Kılıç), Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul 1999.
- GERLACH, Stephan, T¼rkiye G¼nl¼đ¼, 1573-1576, C. 1, (Ed.Kemal Beydilli; Çev. T¼rkis Noyan), Kitap Yayınevi, İstanbul 2007.
- <https://tr.wikipedia.org/wiki/Arşın> (Erişim Tar. 6 Eylül 2021).
- İNCE, Erdal, "İkinci Meşrutiyet D¼neminde M¼skirat ve M¼skirat Satan Yabancı Esnafa İzin Verilmesi", Tarih ve G¼nce, Atat¼rk ve T¼rkiye Cumhuriyeti Tarihi Dergisi, II/5, Yaz 2019, ss. 411-430.
- KAŞGARLI MAHMUT, Dîvânü L¼gat-it-T¼rk Terc¼mesi, C. I, (Çev. Besim Atalay), TTK Yay., Ankara, 1998.
- KAL'A, Ahmet, "Gediklilerin Doğuşu ve Gedikli Esnafı", T¼rk D¼nyası Araştırmaları Dergisi, S. 67, Y. 1990, ss. 181-187.

Sarıoğlu, T. (2022). Müskirat Nizamnameleri'ne Göre Meyhanelerin Kapatılması ve II. Meşrutiyet Döneminde Edirne Uygulamaları. ABAD, 5(9), 149-178.

- KAYNAR, Hakan, "Muhabbet Baki Mahbubân Kayıp: Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Meyhaneler", İstanbul Araştırma Yıllığı/Annual Of İstanbul Studies, 3, 2014, ss. 1-21.
- KOÇU, Reşad Ekrem, "Akşamcılar", İstanbul Ansiklopedisi, C. 1, Tan Matbaası, İstanbul 1958, ss. 551-556.
- KOYUNCU, Nuran, "Osmanlı Devleti'nde Esnaf Gediklerinin Hukuki Esasları, Gelişimi ve İlgası", Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 26, S. 2, 2018, ss. 47-76.
- NAÎMÂ MUSTAFA EFENDİ, Naîmâ Tarihi, C. 3, (Çev. Zuhuri Danışman), Zuhuri Danışman Yayınevi, İstanbul 1968.
- ÖGEL, Bahaeddin, Türk Kültür Tarihine Giriş, C. II, IV, T.C. Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 2000.
- ÖZTÜRK, Yeter, XIX. Yüzyıl Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı Devleti'nde İçki ve Yasakları, Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih ABD., (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ordu 2017.
- PAKALIN, Mehmet Zeki, Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, C. II, MEB. Yay., İstanbul 1993.
- SOYKAN, T. Tankut, Osmanlı İmparatorluğu'nda Gayrimüslimler, Ütopya Kitabevi Yay., İstanbul 2000.
- TORUN, Aytül Tamer, "Vatanına Hürmet Eden İçki İçmez: Osmanlı Men-i Müskirat Cemiyeti ve Nizamnamesi", Kebikeç Dergisi, S. 49, 2020, ss. 209-220.
- ULUÇAY, Mustafa Çağatay, "IV. Murad ve Tütün Yasağı", Türk Dünyası Dergisi, C. 4, S. 35, Kasım 1952, İstanbul, ss. 1419-1422.
- ÜSTÜN, Çağatay, "Eski Bir Türk İçeceği: Kımız (Koumiss)", Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi, XXVI, Güz 2009, ss. 247-255.
- YAVUZER, Gamze, İstanbul Wine-Taverns As Public Places İn The Sixteenth And Seventeenth Centuries, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Boğaziçi Üniversitesi Tarih Anabilim Dalı, İstanbul 2015.
- YILDIRIM, Filiz, "Mühimme Defterlerine Göre Osmanlı Devleti'nde Şarap", Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C. 31, S. 1, Ocak 2021, ss. 495-514.
- YILMAZ, Fikret, "Boş Vaktiniz Var mı? Veya 16. Yüzyılda Anadolu'da Şarap, Eğlence ve Suç", Tarih ve Toplum Yeni Yaklaşımlar, S. 1, Bahar 2005, ss. 11-49.

Ek 1: Saraçhane başındaki meyhanenin türbeye ve Çakır Ağa Camii'ne mesafesine dair kroki (BOA, DH.MUI., 86/21, R. 10 Mayıs 1326/M. 23 Mayıs 1910, s. 11).